

PRAVNI MONITORING MEDIJSKE SCENE U SRBIJI

Izveštaj za jun 2013.

Kingdom of the Netherlands

<http://serbia.nlembassy.org/>

Realizaciju ovog projekta, finansijski je podržala Ambasada Kraljevine Holandije.

***Izneti stavovi pripadaju isključivo autorima i ne moraju predstavljati zvaničan stav
Ambasade Kraljevine Holandije.***

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Realizaciju ovog projekta, finansijski je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.

***Izneti stavovi pripadaju isključivo autorima i ne moraju predstavljati zvaničan stav
Fondacije za otvoreno društvo, Srbija.***

SADRŽAJ

I	SLOBODA IZRAŽAVANJA	4
II	MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA	10
III	MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA	11
IV	MONITORING RADA REGULATORNIH TELA, DRŽAVNIH ORGANA I KOLEKTIVNIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA	14
	REGULATORNA TELA	14
	DRŽAVNI ORGANI	16
V	PROCES DIGITALIZACIJE	19
VI	PROCES PRIVATIZACIJE.....	20
VII	ZAKLJUČAK.....	21

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. *Pretnje i pritisci*

1.1. Dnevne novine „Kurir“ prenele su da je Tomi Rakočeviću, njihovom dopisniku, dok je izveštavao o smrti Ratka Butorovića, radnik obezbeđenja hotela „Park“ u Novom Sadu udario šamar. Butorović, predsednik fudbalskog kluba „Vojvodina“, preminuo je u apartmanu hotela „Park“ čiji je bio vlasnik, 8. juna 2013. godine. Napadu na Rakočevića, prema pisanju „Kurira“, prisustvovao je i policajac koji je u trenutku kada je radnik obezbeđenja novinaru udario šamar, samo okrenuo glavu. „Kurir“ takođe tvrdi da je Rakočević napadnut, jer je pokušao da odbrani svog kolegu iz dnevnih novina „Blic“, koga je isti radnik obezbeđenja verbalno napao. Redakcija „Kurira“ osudila je napad i pozvala nadležne da zaštite novinare kako bi oni mogli da obavljaju svoj posao nesmetano. Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) osudilo je napad i podsetilo da se u skladu sa Krivičnim zakonikom zanimanja od značaja za javno informisanje smatraju poslovima od javnog značaja. Udruženje novinara Srbije (UNS) tražilo je od nadležnih da se incident ispita, te naročito ukazalo da je policija dužna da u sličnim situacijama reaguje, kao što bi reagovala da je napadnut njihov kolega, a ne da okreće glavu.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. S druge strane, Krivični zakonik zanimanja koja su od značaja za javno informisanje (urednik, novinar, snimatelj, itd) definiše kao poslove od javnog značaja koji sa sobom nose povećani rizik za lica koja ga obavljaju. Iako se u javnosti, nakon višestrukih napada na novinare, više puta diskutovalo o tome da li ih treba svrstati u red službenih lica ili ne, novinari do danas nisu dobili taj status, a povećana zaštita se obezbeđuje samo u slučaju ugrožavanja sigurnosti novinara ili njemu bliskog lica, u vezi sa poslovima koje obavlja, ubistva ili nanošenja teške telesne povrede. U situaciji kada neko lice napadne novinara, odnosno kao u ovom slučaju ošamari novinara, i na taj način ga spreči u obavljanju posla, iako je taj posao već definisan kao posao od javnog značaja sa povećanim rizikom za lica koje ga obavlja, Krivični zakonik ne predviđa nikakvu posebnu zaštitu mimo one koja se pruža svim licima. Ovakvo rešenje Krivičnog zakonika, na određeni način dovodi u pitanje i primenu odredbe Zakona o javnom informisanju shodno kojoj niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na novinara, kao ni uticaj podesan da ga omete u obavljanju posla. Čini se da se propuštanjem da se poslovi od javnog značaja i sa povećanim rizikom za lica koja ih obavljaju zaštite strožim krivičnopravnim sankcijama u većem broju krivičnih dela, dovode u pitanje adekvatnost zaštite, ne samo novinara, već i drugih profesija koje je Krivični zakonik proglasio

poslovima od javnog značaja, npr. lekara i medicinskog osoblja, zaposlenih u javnom prevozu ili advokata. Prema pisanju „Kurira”, ceo incident je posmatrao policajac koji je videvši šta se dešava, samo okrenuo glavu. U takvoj situaciji se osnovano postavlja pitanje na koji to način policijski službenik treba, ali i ima obavezu da reaguje. Na prvom mestu, Kodeks policijske etike kao glavne ciljeve policije i policijskih službenika predviđa održavanje javnog reda i sprovođenje zakona, ali i zaštitu i poštovanje ljudskih prava, pružanje pomoći i služenje ljudima u skladu sa Ustavom i zakonom. U skladu sa odredbama Zakona o policiji, policijski službenici su obavezni da u svako doba preduzimaju neophodne radnje radi zaštite života i lične bezbednosti ljudi i imovine. Kada je reč o ljudskim pravima, Ustavom Republike Srbije je predviđeno da je fizički integritet svakog lica nepovrediv. Kako se u konkretnom slučaju govori o sprečavanju novinara da vrši svoj posao, podsećamo da se Ustavom jemči sloboda mišljenja i izražavanja, kao i sloboda da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju, ali i šire obaveštenja i ideje. Sloboda izražavanja može se zakonom ograničiti, ali samo ako je to neophodno radi zaštite prava i ugleda drugih, čuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda i zaštite javnog zdravlja, morala demokratskog društva i nacionalne bezbednosti Republike Srbije, što u ovakvoj situaciji nije bio slučaj, a i da jeste, o tome odluku ne može doneti pojedinac i to po sopstvenom nahođenju. To znači da bi svaki policijski službenik morao da preduzme mere predviđene zakonom i profesionalnim kodeksom, u cilju očuvanja prava, kako onih koji informišu javnost, tako i onih koji te informacije primaju. Ovo tim pre, ako se ima u vidu da se u skladu sa Ustavom Republike Srbije ljudska i manjinska prava zajemčena Ustavom neposredno primenjuju, a odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje, a da je članom 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda zajemčeno pravo svakoga na slobodu izražavanja, koje uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice.

1.2. Ministar finansija Mlađan Dinkić, reagovao je povodom pisanja dnevnog lista „Informer“ da je Specijalno tužilaštvo zaustavilo istragu protiv njega zbog sumnje da je umešan u aferu pronevere milijardi dolara koje su posle petooktobarskih promena 2000. godine, tajnim kanalima iznesene na Kipar. „Informer“ je pisao i o tome da je Dinkić pod istragom zbog sumnje da je umešan u milionske malverzacije prilikom osnivanja i privatizacije Nacionalne štedionice. Dinkić je u svom odgovoru naveo da optužbe iznete na njegov račun nisu tačne i da je „notorna neistina“ da je on „upleten u nekakvu 'pljačku veka““. U svom odgovoru, ministar finansija je pozvao direktora policije Milorada Veljovića i tužioca Miljka Radisavljevića da „pokrenu sve neophodne radnje i istraže pod hitno sve navode iznete u tekstu“, zahtevao da se ceo predmet kojim se bavio „Informer“ otvori za javnost i da tužilaštvo obavesti javnost o svim činjenicama u vezi sa tim predmetom. Dinkić je pozvao i predsednika da sazove hitnu sednicu Nacionalnog saveta za bezbednost, jer su se, prema njegovim tvrdnjama, „pojedinci iz policije otrgli kontroli i zajedno s tabloidnim novinarima presuđuju i

pozivaju na linč“, čime je „ugrožena bezbednost svakog građanina“. Ministar finansija je pozvao redakciju tog lista da obznani javnosti koje od njihovih novinara finansira jedan deo policije, a izvore – da „stanu imenom i prezimenom pred svakoga čiji ugled blate“. Tom prilikom je i najavio da će podneti krivičnu prijavu protiv glavnog i odgovornog urednika dnevnih novina „Informer“ i protiv NN lica u policiji.

Zakonom o javnom informisanju predviđeno je da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, da ne podleže cenzuri, kao i da niko ne sme da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Posebno, niko ne sme da vrši pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Eventualni uticaj državnih funkcionera, u ovom slučaju ministra finansija, na tužilaštvo kao i njegovo eventualno učešće u malverzacijama prilikom osnivanja i privatizacije Nacionalne štedionice, nesumnjivo jeste informacija o događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna, te je tim pre neophodno, upravo u ovakvim slučajevima, zaštititi pravo da se ideje, informacije i mišljenja o stvarima od javnog interesa objavljuju slobodno. Zakon o javnom informisanju predviđa da svako lice na koje se odnosi netačna, nepotpuna ili druga informacija čije je objavljivanje u skladu sa ovim zakonom zabranjeno, a koje zbog njenog objavljivanja trpi štetu, ima pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete, nezavisno od drugih pravnih sredstava koja tom licu stoje na raspolaganju. Dakle, Mlađan Dinkić ima zakonski osnov da podnese tužbu protiv novinara, urednika i osnivača medija, međutim, u ovakvim i sličnim situacijama je važan motiv iz kojeg se tužba podnosi, odnosno, da li se tužbom ograničava sloboda izražavanja onih koji se bave poslovima u oblasti javnog informisanja i građana koji imaju, ne samo interes, već i Ustavom ratifikovanom Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, zajemčeno pravo na slobodu izražavanja, kojim je obuhvaćeno i pravo da primaju informacije, odnosno stavove i mišljenja drugih lica. U ovom slučaju, začuđujuća je izjava ministra finansija da su se pojedinci iz policije „otrgli kontroli“, odnosno, da neke „novinare finansira jedan deo policije“, naročito imajući u vidu da je ostalo nejasno na koji način su se pojedinci otrgli kontroli i zašto nisu preduzete odgovarajuće zakonske mere prema licima iz policije za koja se implicira da krše zakon. Nažalost, ovaj slučaj samo oslikava kulturu komunikacije između političara i medija u Srbiji koju, s jedne strane, karakterišu senzacionalističke optužbe uz pozivanje na, po pravilu, anonimne izvore, a sa druge, pretnje sudskim progonom i optužbe za korumpiranost ili rad koji nije u interesu javnosti, već policije, odnosno pojedinih krugova u policiji.

1.3. „Naše novine“ tvrde da im je, nakon što su objavili tekst da Mlađan Dinkić ne plaća redovno porez, stigla opomena Poreske uprave Beograd, filijala Palilula, da izmire svoja poreska dugovanja u roku od pet dana, pod pretnjom prinudnog izvršenja. Iako u Poreskoj upravi tvrde da ova dva događaja nisu u vezi, „Naše novine“ i Nezavisno udruženje novinara Srbije, ne sporeći da svako treba da ispunjava svoje poreske obaveze, ocenili su opomenu Poreske uprave kao još jedan politički pritisak na medije. Prethodno su „Naše novine“ objavile da je ministar finansija devet

meseci kasnio sa uplatom poreza na imovinu, zbog čega mu je obračunata kamata u iznosu od 2.119 dinara. Dinkić je ovo potvrdio, rekavši da je omaškom propustio da izvrši jednu uplatu za 2011. godinu, da mu zbog neizmirenih obaveza nikada nije poslata opomena, već da je sam otkrio propust i uplatio dugovani iznos.

Uticao ministarstva na poresku upravu da se opomenama obraća mediju zbog kritičkog teksta o ministru koji tim ministarstvom rukovodi, ukoliko bi se ispostavilo da se u konkretnom slučaju radilo o tome, čak i u situaciji u kojoj je nesporno da medij nije uredno izmirivao svoje poreske obaveze, predstavljao bi vid pritiska na medij, i to „tih” pritisak, koji je po svojoj prirodi mnogo opasniji od otvorenih pritisaka kojima se medijima šalje poruka da vode računa o kojim temama će i na koji način izveštavati. Podsećamo, Zakonom o javnom informisanju je predviđeno da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti, da ne podleže cenzuri, kao i da niko ne sme da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. U skladu sa odredbama Zakona o javnom informisanju, nosiocima državnih i političkih funkcija ograničena su prava na zaštitu privatnosti koja imaju lica na koja se odnosi informacija, ako je informacija važna za javnost s obzirom na činjenicu da lice na koje se odnosi informacija vrši određenu funkciju. Pitanje da li državni funkcioneri izvršavaju svoje zakonske obaveze, jeste tema koja je važna za javnost, a činjenica da ministar finansija nije platio porez, podložna je kritici, bez obzira na to koliki je iznos poreske obaveze u konkretnom slučaju.

2. Sudski postupci

2.1. Narodni poslanik Srpske napredne stranke u Skupštini Srbije, dr Aleksandar Radojević, povukao je dve tužbe koje je podneo pred Višim sudom u Čačku – u jednom slučaju, protiv novinara Nebojše Jovanovića, povodom teksta objavljenog u u međuvremenu ugašenom dnevnom listu „Press“, a u drugom, protiv istog novinara i izdavača „Čačanskih novina“, zbog teksta objavljenog u tom lokalnom listu. U obe tužbe, Radojević je tražio naknadu štete od po 200.000 dinara, a povodom tekstova iz oktobra prošle godine u kojima je preneti njegova izjava data povodom privatizacije Čačanske fabrike za proizvodnju čipsa, pirea i drugih prerađevina od krompira. Radojević je u izjavi komentarisao nacionalno poreklo i poreklo kapitala sa kojim je jedan od trojice članova konzorcijuma kupaca Čipsare postao suvlasnik tog preduzeća. Spornu izjavu prenelo je više medija, ali je Radojević tužio samo „Čačanske novine” i novinara Jovanovića. Stojan Marković, glavni urednik „Čačanskih novina“ izjavio je da činjenica da je Radojević tužbu podneo samo protiv njegovog lista i novinara Jovanovića, iako su o događaju gotovo svi mediji izveštavali na isti način, govori o selektivnom pristupu tužioca i nameri da se izvrši pritisak na redakciju „Čačanskih novina“. Marković je rekao da bi Radojević, zbog toga što je nosilac javne funkcije, morao da ima viši prag tolerancije za javnu kritiku onoga što kao funkcioner radi ili govori, ali i da, ako je već odlučio da tuži, ne bi to smeo da radi na način da medije deli na njemu

podobne i nepodobne. Radojevićeve tužbe izazvale su brojne reakcije medijskih udruženja, medija, pa čak i predstavnika stranih ambasada, da bi na kraju i predsednik Radojevićeve Srpske napredne stranke, potpredsednik vlade, Aleksandar Vučić, izjavio da je odluka da se u ovom slučaju tužbe podnesu pogrešna i da će Radojević, ukoliko ih ne povuče, biti isključen iz stranke.

U „Indikatorima za medije u demokratiji“ Parlamentarne skupštine Saveta Evrope (Rezolucija 1636 (2008)), navodi se da je veliki broj sudskih slučajeva koji se tiču slobode izražavanja indikacija problema u implementaciji nacionalnog medijskog zakonodavstva, te da nameću neophodnost da se menjaju ili zakonodavstvo samo, ili praksa. O načinu na koji može da se menja praksa, i to ne samo sudska, već i praksa tužilaca u ovakvim sporovima, svedoči i slučaj narodnog poslanika dr Aleksandra Radojevića. Radojevićeva odluka da povuče tužbe protiv „Čačanskih novina“ i novinara Nebojše Jovanovića ohrabrujuća je, bez obzira na motiv koji je poslanika vodio da na taj način postupi. Ono što je posebno značajno jeste da je, prvo, javnost prepoznala da je u slučaju Radojevićevih tužbi reč o pritisku na konkretan medij i konkretnog novinara, a da su mediji i medijska udruženja bili solidarni u osudi takvog postupka. Drugo, nesumnjiv pritisak na medije koji ovakvo podnošenje tužbi predstavlja, osuđen je i na političkom nivou, i to upravo od političke grupacije kojoj i sam tužilac pripada. I treće, povlačenje tužbi predstavlja, zapravo, javno priznanje pogrešne odluke tužioca, bez obzira da li je Radojević svoju odluku da tuži iskreno prepoznao kao pogrešnu ili je povlačenje tužbi samo posledica njegove spremnosti da poštuje partijsku hijerarhiju.

2.2. Ustavni sud Srbije doneo je odluku da Vlada Srbije mora da da objašnjenje zbog čega su radna dokumenta na osnovu kojih je posle ubistva premijera Srbije nastao izveštaj tzv. Koraćeve komisije i dalje pod oznakom državna tajna. Ovakva odluka znači da će Upravni sud morati da ponovi postupak u kome je prethodno odbio zahtev novinara „Insajdera“ iz tužbe koju su oni podneli još 2008. godine, tražeći zaštitu prava na slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Tužba se ticala zahteva koji je redakcija „Insajdera“ podnela Vladi Srbije u sklopu svog istraživanja okolnosti vezanih za atentat na predsednika Vlade Srbije Zorana Đinđića. Zahtevom se tražio pristup dokumentaciji prikupljenoj tokom rada vladine komisije kojom je predsedavao tada potpredsednik vlade, dr. Žarko Korać, a čiji je cilj bio da ispita da li je bilo propusta u radu obezbeđenja premijera Srbije. Iako je izveštaj Koraćeve komisije, u kojem je navedeno da su postojali brojni propusti u obezbeđenju ubijenog premijera objavljen javno, dokumentacija na osnovu koje je taj izveštaj nastao, između ostalog – zapisnici sa njenih sednica i izjave lica koje je komisija saslušavala, do danas nose oznaku državne tajne. Komisija za ispitivanje propusta u obezbeđenju premijera, jedina se bavila pitanjem odgovornosti Bezbednosno informativne agencije (BIA) i Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP). Komisija je zaključila da je neophodno sprovesti istrage unutar BIA i MUP, što se, međutim, nikada nije dogodilo. Dokumentacija sačinjena i dobijena tokom rada Komisije, do danas nije objavljena, a koliko je poznato nije korišćena ni na suđenju za ubistvo pokojnog premijera. Novinari „Insajdera“ su posle pravnosnažnog okončanja

sudskog postupka za ubistvo premijera tražili da se u interesu javnosti oznaka tajnosti skine sa svih dokumenata Koraćeve komisije, ali tadašnja vlada im je dostavila samo izveštaj koji je i inače bio javno dostupan, a pristup ostaloj traženoj dokumentaciji uskratila, pozvavši se na to da je dokumentacija označena kao državna tajna. Nakon ovoga, novinari su podneli tužbu Upravnom sudu Srbije, a nakon što je ta tužba odbijena, i ustavnu žalbu. U postupku po ustavnoj žalbi, Ustavni sud je doneo odluku kojom je utvrđeno da je povređeno pravo novinara „Insajdera“ na pravično suđenje i da postupak pred Upravnim sudom mora da se ponovi.

Odluka Ustavnog suda Srbije predstavlja primer dobre sudske prakse i za očekivati je da pozitivno utiče na slobodu izražavanja u Srbiji. Odluka je primer i smernica svim sudovima u Srbiji kako da postupaju u sličnim situacijama, a njenu važnost prepoznao je i sam Ustavni sud, te je zatražio da se, zbog značaja za ljudska prava i građanske slobode u Srbiji, objavi u Službenom glasniku, što jeste svojevrsan presedan. Naročitu težinu ima deo obrazloženja presude kojim je praktično zacementiran stav sudske prakse da činjenica da je neki dokument klasifikovan kao strogo poverljiv, nije sama po sebi dovoljna da se pristup javnosti takvom dokumentu uskrati, već je potrebno da se utvrdi i da li je u konkretnom slučaju klasifikacija dokumenta kao poverljivog zasnovana na legitimnom interesu, kao i da li taj interes preteže nad interesom javnosti da zna, što sve Upravni sud u postupku koji je prethodio ustavnoj žalbi nije uradio.

2.3. Privredni sud u Beogradu doneo je prvostepenu presudu u sporu koji je medijska kuća B92 pokrenula protiv izdavača dnevnog lista „Informer“. Podsetimo, početkom maja 2012. godine, kada je dnevni list koji je u međuvremenu nazvan „Informer“ pokretan, njegov izdavač je pokušao da ga objavi prvo pod imenom „Insajder“, zatim „Insajd“, a na kraju sa nadnaslovom „Zabranjeni Insajder“. Sud je u presudi utvrdio da su na ovaj način povređeni žigovi B92, zabranio njihovu dalju povredu, te dosudio odgovarajući iznos naknade štete. Znak „Insajder“, B92 koristi za označavanje svog televizijskog serijala istraživačkih emisija „Insajder“ koje emituje još od 2004. godine. Autorka „Insajdera“, novinarka Brankica Stanković, dobila je brojne nagrade za svoje emisije, između ostalog nagradu „Dušan Bogavac“ Nezavisnog udruženja novinara Srbije za etiku i hrabrost, dva puta nagradu „Jug Grizelj“ koja se dodeljuje za najviša dostignuća u istraživačkom novinarstvu u službi razvijanja prijateljstva među ljudima i uklanjanja granica među narodima, nagradu „Dr Erhard Busek“ Organizacije medija jugostočne Evrope (SEEMO) sa sedištem u Beču, za doprinos boljem razumevanju u regionu i nagradu Grada Beograda za novinarstvo. Kompletna ekipa „Insajdera“ za serijal o prevarama u Kolubari „Prevara veka“ dobila je nagradu za istraživačko novinarstvo u domenu TV priloga, koju dodeljuju NUNS i Američka ambasada u Beogradu. Serijal je sve vreme izuzetno gledan, a o njegovom ugledu svedoči i činjenica da je u tradicionalnoj anketi lista „Status“, u kojoj učestvuje veliki broj novinara i urednika iz različitih redakcija, Brankica Stanković proglašavana za najboljeg novinara u Srbiji 2005. i 2009. godine, a „Insajder“ za emisiju godine 2006. i 2008. Privredni sud u Beogradu, u svojoj presudi našao je da je „Insajder“ nesumnjivo poznat kao znak visoke reputacije (čuveni žig), te da bi se njegovim korišćenjem od

strane izdavača „Informer“ nelojalno izvlačila korist iz takve stečene reputacije ili bi se pak stečenoj reputaciji štetilo. Izdavač „Informer“ ima pravo da izjavi žalbu protiv ove presude Privrednom apelacionom sudu u Beogradu.

B92 je prvo podnela predlog za određivanje privremene mere zabrane „Insajder timu“ d.o.o. izdavanja novina pod naslovom „Nezavisne novine Insajder“, „Nezavisne dnevne novine Insajder“, „Insajder“, ili drugom koji u sebi sadrži znak „Insajder“. Ovaj predlog je usvojen, a B92 je kasnije podnela i tužbu. „Insajder tim“ d.o.o. je nakon nekoliko dana u kojima zbog odluke suda da odredi meru zabrane po predlogu B92 njihov list nije uspevao da dođe do većeg broja kioska pod imenima „Insajder“ i „Insajd“, odlučio da promeni naslov lista u „Informer“. Iako se u javnosti moglo čuti da je zabrana zapravo pomogla „Informeru“ da dođe do publiciteta, te da je urednik ovog lista na sličan način publicitet uspevao da dobije i ranije (nakon odlaska iz dnevnog lista „Kurir“, pokušao je da pokrene „Novi kurir“, od koga je kasnije nastao „Press“), čini se da je najveće dostignuće ovoga spora verovatno prvi slučaj u sudskoj praksi u Srbiji da je naslov jedne televizijske emisije, i to istraživačke novinarske emisije, priznat kao čuveni žig u smislu člana 6bis Pariske konvencija za zaštitu industrijske svojine. Ovakvi žigovi, naime, uživaju posebnu zaštitu koja nije ograničena samo na iste ili slične vrste roba ili usluga, već se približava apsolutnoj. Na ovaj način, televizijski serijal istraživačkih emisija „Insajder“, pored pomaka koje je pravio na medijskoj sceni, napravio je i značajan pomak u primeni propisa o zaštiti intelektualne svojine u Srbiji, posebno u odnosu na zaštitu žigova u medijskoj sferi.

II MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA

1. Zakon o javnom informisanju

1.1. Implementacija Zakona o javnom informisanju obrađena je kroz odeljak o slobodi izražavanja.

2. Zakon o radiodifuziji

2.1. U prethodnom monitoring izveštaju bavili smo se propustom RRA da, u skladu sa odredbom člana 53. stav 1. tačka 2) Zakona o radiodifuziji, u roku od sedam dana od dana isteka roka za podnošenje prijava na javnom konkursu za izdavanje dozvola, javno objavi listu svih podnosilaca prijava čije su prijave potpune i podnete u predviđenom roku. U slučaju kasnijeg od dva konkursa raspisana 2012. godine, raspisanog dok prethodni javni konkurs još nije bio okončan, RRA je sa objavljivanjem liste podnosilaca prijava kasnila gotovo punih šest meseci. Lista

je napokon objavljena 24. juna 2013. godine kada je i počeo da teče novi rok od 90 dana za izdavanje dozvole, što podrazumeva i dozvole za radio stanice - predajnike. Ovaj rok ističe 21. septembra. Kašnjenje je, po našem mišljenju, ukazalo na ozbiljan nedostatak kapaciteta agencije da paralelno vodi više javnih konkursa. Raspisivanjem javnog konkursa za izdavanje dozvola za emitovanje programa na radio frekvencijama upražnjenim nakon oduzimanja dozvole televiziji Avala, ponovo je kreirana situacija u kojoj paralelno teku dve konkursne procedure. Rešenje zastoja do kojih dolazi u postupcima u situaciji kada su paralelno otvorena dva javna konkursa, moralo bi se tražiti ili u pojednostavljivanju konkursnih procedura, ili u ozbiljnom jačanju kapaciteta agencije da se nosi sa povećanim obimom posla. Što se same objavljene liste podnosilaca potpunih i blagovremenih prijava na drugom konkursu iz 2012. godine tiče, ona pokazuje razmere krize. Na primeru televizije za verovatno najatraktivnije regionalno pokrivanje – u Beogradu, kao i za najatraktivnije lokalno pokrivanje – u Novom Sadu, javio se samo po jedan kandidat. Samo jedna prijava podneta je i za pokrivanje regiona koji obuhvata Kraljevo, Čačak, Požegu, Gornji Milanovac i još nekoliko gradova. Jedino za regionalno televizijsko pokrivanje Novog Pazara, Raške i Tutina ima više prijavljenih, ali i tu ne više od dva. Sudeći po objavljenoj listi, ozbiljnija konkurencija postojaće samo za izdavanje dozvole za lokalni radio u Kruševcu, gde postoje čak četiri kandidata, kao i za lokalnu televiziju u Lazarevcu, gde će se odlučivati između tri kandidata.

III MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA

1. Zakon o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je u junu 2013. godine otvorilo javnu raspravu o Nacrtu zakona o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine. Iako Nacrt polazi od legitimnog interesa da zaokruži regulativu u oblasti zaštite intelektualne svojine, pojedina njegova rešenja jesu sporna, budući da uvode nesrazmerna ograničenja prava na slobodu izražavanja i da su krajnje restriktivna po elektronske medije. Pre svega, Nacrt se ne obazire na ovlašćenja koja regulatorna tela imaju po svojim matičnim zakonima. Republička radiodifuzna agencija ima obavezu da se stara o tome da elektronski mediji poštuju autorska i srodna prava, ali način na koji je ovo razrađeno u Nacrtu zakona o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine, daleko prevazilazi nadležnosti i ovlašćenja koja Republička radiodifuzna agencija ima po Zakonu o radiodifuziji. Pre svega, sporno je uvođenje nadležnosti RRA nad operatorima mreža elektronskih komunikacija, koji imaju svog regulatora, Republičku agenciju za elektronske komunikacije (Ratel). Nacrt zanemaruje ovlašćenje Ratela, predviđeno Zakonom o elektronskim komunikacijama, da odlučuje o pravima i obavezama operatora koji obavljaju delatnost elektronskih komunikacija. Operatori se Zakonom o elektronskim komunikacijama definišu kao lica ovlašćena da pružaju usluge elektronskih komunikacija, koje se

odnose na prenos signala u elektronskim komunikacionim mrežama, podrazumevajući pod tim i uslugu distribucije medijskih sadržaja. Usluga distribucije medijskih sadržaja, međutim, u smislu propisa o elektronskim komunikacijama, ne podrazumeva uređivačku kontrolu nad medijskim sadržajima koji se distribuiraju. Operatori, praktično, ne pružaju medijsku, već tehničku uslugu, uslugu prenosa signala. Nacrt zakona konstruiše potpuno novi pojam, pojam operatora za pružanje medijske usluge, pri čemu ga definiše široko i na toliko neprecizan način, da se pod novu definiciju mogu podvesti praktično svi operatori elektronskih komunikacionih mreža i usluga, u potpunoj suprotnosti sa Zakonom o elektronskim komunikacijama. Treba napomenuti da se u Evropi i svetu polako definiše princip da posrednici u prenosu dela koja sadrže autorsko ili srodno pravo ne mogu biti odgovorni za sadržaj koji prenose, jer bi to u suprotnom značilo kreiranje mehanizama auto-cenzure ili privatne cenzure, koji mehanizmi bi u značajnoj meri kršili pravo na slobodu izražavanja, sve pod plaštom borbe za zaštitu prava intelektualne svojine. Ovakvo stanovište potvrđuju na primer preporuke Predstavnik OEBS-a za slobodu medija koje se odnose na pružaoce Internet usluga (Internet servis provajdere), ali su podjednako primenjive i na ostale operatore. Predstavnik OEBS-a za slobodu medija izričito navodi da pozivanje na odgovornost posrednika za sadržaj koji prenose ili stvaraju korisnici, u velikoj meri potkopava uživanje prava na slobodno mišljenje i izražavanje, zato što vodi ka stvaranju samo-zaštitnih i rasprostranjenih mehanizama privatne cenzure, koji su netransparentni i koji vode arbitrarnim odlukama bez poštovanja minimalnih procesnih garancija.

Pored toga, odredbe Nacrta koje se odnose na ovlašćenja i postupak u pogledu zaštite prava intelektualne svojine su u odnosu na medije postavljene jako široko i neprecizno, što sluti na opasnost od arbitrarne primene, ako bi Zakon bio usvojen u tekstu predviđenom Nacrtom. Polazeći od pretpostavke da zaštita prava intelektualne svojine nema cenu, Nacrt zanemaruje neophodnost da se u svakom pojedinačnom slučaju cene i drugi suprotstavljeni interesi, koji takođe podrazumevaju određena Ustavom i ratifikovanim međunarodnim konvencijama garantovana prava, bilo da je reč o pravu na slobodu izražavanja, ili pravu na poštovanje privatnog i porodičnog života. Ovo se posebno ogleda u mogućnosti nadležnog organa, u konkretnom slučaju RRA, da odredi meru privremene zabrane emitovanja, reemitovanja, interaktivnog činjenja dostupnim programskog sadržaja koji sadrži autorsko delo ili predmet srodnog prava ako postoji „osnovana sumnja“ da se time povređuju autorska i srodna prava. Šta sumnju u konkretnom slučaju čini „osnovanom sumnjom“, nigde nije precizno definisano i u potpunosti je podložno tumačenju nadležnog organa, drugim rečima, široko otvara vrata potencijalnim zloupotrebama ovlašćenja. Nacrt apsolutno zanemaruje činjenicu da je prenos informacija specifična usluga, te da samo jedan dan neemitovanja može da dovede do znatnog pada gledanosti ili slušanosti, pa i pada budućih prihoda od oglašavanja, mimo gubitaka koje su neposredna posledica samog neemitovanja. Nacrt zakona ne predviđa specifične odredbe koje bi uredile postupak za naknadu štete pretrpljene usled zabrane koja bi se kasnije pokazala kao neosnovana. Postupak ustanovljen na takvim osnovama, lako može da preraste ili se izvitoperi u efikasan mehanizam političke cenzure.

Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM) zatražila je od Zavoda za intelektualnu svojinu, ali i drugih uključenih u ovaj proces, da se odredbe Nacrta koje se odnose na medije i ovlašćenja nezavisnog regulatora ponovo razmotre, kako bi svaki od dva podjednako važna interesa, interesa zaštite prava intelektualne svojine i interesa zaštite prava na slobodu izražavanja, bio adekvatno obezbeđen.

2. Zakon o javnom informisanju i medijima, Zakon o elektronskim medijima

Pomoćnik ministra kulture Dragan Kolarević izjavio je 5. juna da će Nacrt Zakona o javnom informisanju i medijima biti prosleđen Vladi Srbije na dalju proceduru nakon što, za dvadesetak dana, bude okončano izjašnjavanje nadležnih ministarstava o njemu. Kolarević je rekao da su neformalne konsultacije sa drugim ministarstvima praktično sve vreme u toku. Prema njemu, još uvek je sporno da li bi Zakon o javnom informisanju i medijima mogao da ukida članove nekih drugih zakona, poput Zakona o Tanjugu, Zakona o lokalnoj samoupravi ili Zakona o glavnom gradu, ili bi pak svojim članovima mogao samo da inicira promenu tih zakonskih akata. Medijska udruženja protestovala su zato što, iako je javna rasprava o ovom zakonu završena još polovinom marta, i dalje nije poznato šta će od brojnih primedbi koje su se tokom rasprave mogle čuti, naći u verziji teksta koji će biti upućen vladi. Nezvanično, moglo se saznati da se radna grupa podelila oko intervencija koje su vršene na tekstu nakon javne rasprave, a bez konsultacija sa svim njenim članovima. Pomoćnik ministra Kolarević potvrdio je samo da očekuje da će u tekstu koji će biti prosleđen vladi biti izmena u odnosu na tekst koji je prošao javnu raspravu. Podsetimo, tokom javne rasprave neka od spornih pitanja o kojima su se mogla čuti različita mišljenja, ticala su se i načina na koji će se obezbeđivati javnost medijskog vlasništva, kao i mehanizama kojima će se država boriti protiv medijskih koncentracija koje bi mogle da dovedu do prevelikog uticaja jednog izdavača, ili jedne grupe izdavača na javno mnjenje, odnosno pragova nakon kojih će se koncentracije smatrati nedopuštenim. Još jedna grupa primedbi stizala je iz opštinskih i gradskih javnih medija, koji su nastavili da se protive rešenju iz Nacrta koji podrazumeva njihovu privatizaciju. S druge strane, komercijalni sektor bio je zabrinut da bi svako dalje odlaganje usvajanja novog zakona, moglo za još jednu budžetsku godinu da odloži prelazak na novi model projektnog finansiranja medija, a na neodređeno vreme i povlačenje države iz medijskog vlasništva. U odnosu na prvu od ove dve primedbe, Nacrt zakona koji je pripremila radna grupa, a sa kojim je Ministarstvo kulture izašlo na javnu raspravu, predviđao je da država do 15. septembra raspiše konkurse za projektno finansiranje medija za sledeću godinu i prekid budžetskog finansiranja od 1. januara 2014. Tri izgubljena meseca nakon okončanja javne rasprave i uobičajena letnja pauza u radu parlamenta, prete da te rokove učine potpuno nerealnim. U međuvremenu, lokalne samouprave nastavljaju sa finansiranjem „podobnih“ medija po starom, a posebno je kritikovan slučaj u Nišu gde su u postupku za javne nabavke, javna sredstva dodeljena u netransparentnom postupku i za sumnjive namene, koje pre liče na PR lokalnih vlasti, nego na zadovoljavanje interesa javnosti za objektivnim informacijama. Protiv načina na koji su se u Nišu

trošila javna sredstva, zajedničkim saopštenjem protestovala su sva najznačajnija medijska i novinarska udruženja.

Javna rasprava o Nacrtu zakonu o elektronskim medijima, iako je bilo najavljeno da će uslediti ubrzo nakon rasprave o Zakonu o javnom informisanju i medijima, još uvek nije počela. U javnost je jedino „procureo“ detalj, shodno kome će pretplata za javne servise biti ukinuta. Pojedini članovi radne grupe ovome su se žestoko protivili. Najava ukidanja pretplate poklopila se sa apelom za pomoć Radio televizije Vojvodine. Pokrajinski javni servis objavio je da je naplata pretplate na istorijskom minimumu. Ono što posebno zabrinjava jeste činjenica da je procenat naplate pretplate u Vojvodini, pre najave njenog ukidanja koja je stigla iz samog državnog vrha, bio najviši u Srbiji. Ovo je samo pokazalo koliko je špekulisanje mogućim rešenjima finansiranja javnih servisa pogubno, te koliko neodgovorne izjave političara direktno dovode u pitanje opstanak finansijski urušenih i iscrpljenih javnih servisa. Ovo je tim opasnije, jer smo još, po svemu sudeći, i dalje prilično daleko od novog rešenja za finansiranje. Još uvek nije poznato čak ni da li će se donositi jedan Zakon o elektronskim medijima, ili će se uređenje i funkcionisanje javnih servisa regulisati posebnim zakonom. Po informacijama koje su se mogle pročitati u medijima, Evropska komisija u nekoliko navrata upozorila je Srbiju na kašnjenje u implementaciji Medijske strategije, a posebno na „probijanje“ rokova predviđenih Akcionim planom uz Medijsku strategiju. Šef Delegacije EK u Srbiji podsetio je da je EU podržala Medijsku strategiju odvojivši 1,2 miliona evra za njenu primenu, koja više ne sme da se odlaže.

IV MONITORING RADA REGULATORNIH TELA, DRŽAVNIH ORGANA I KOLEKTIVNIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

REGULATORNA TELA

1. *Republička radiodifuzna agencija (RRA)*

Aktivnostima Republičke radiodifuzne agencije bavili smo se u delu ovog izveštaja koji se odnosi na implementaciju Zakona o radiodifuziji.

2. *Republička agencija za elektronske komunikacije (Ratel)*

Republička agencija za elektronske komunikacije u junu 2013. godine nastavila je sa aktivnostima usmerenim na suzbijanje neovlašćenog emitovanja radio i TV programa. Iz Ratela je saopšteno da

je u poslednje dve godine, u saradnji sa Odeljenjem za borbu protiv visokotehnološkog kriminala Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, zatvoreno šest radio stanica koje su nelegalno emitovale program. Takođe, Ratel je nastavio sa praksom javnog objavljivanja spiskova preostalih piratskih TV i radio stanica koje neovlašćeno emituju program. Ono što, međutim, zabrinjava jeste činjenica da se u proteklih nekoliko godina, uprkos naporima regulatornih agencija i nadležnih državnih organa, broj radio i TV stanica koje neovlašćeno emituju program ne smanjuje, već praktično ostaje na istom nivou. Kao ilustraciju ovog problema treba navesti primer jedne od najpoznatijih „piratskih“ stanica, Radio Raka Ešinger iz Lazarevca, koju su nadležni u dva navrata zatvarali, 14. marta 2013. godine i ponovo 14. maja 2013. godine. Činjenica da je posle samo dva meseca ista piratska stanica morala ponovo biti zatvarana, pokazuje koliko mera zatvaranja nema odvrćući efekat na „pirate“. Isti Radio Raka Ešinger samo je promenio lokaciju i nastavio neovlašćeno da emituje. Takođe, treba navesti i Radio Balkan, specifičan po tome što godinama piratski emituje radio program na nacionalnom nivou, sa čitavog niza lokacija. Od nelegalnog zauzimanja spektra ne odustaje se ni kada pirat nema svoj program. Tako, recimo Radio Balkan sa čak 13 lokacija širom Srbije, samo reemituje program Radija Fokus. Takođe, na Ratelovim spiskovima „pirata“ sve češće nalaze se i televizijske stanice. Na spisku objavljenom 4. juna, bilo ih je četiri, od čega jedan broj čine stanice koje su nastavile da emituju nakon oduzimanja dozvola i na taj način prešle u „pirate“.

Posebno pitanje je je šta bi trebalo učiniti da bi borba protiv „piraterije“ bila efikasnija. Pre svega, čini se da je neophodno ojačati kapacitete regulatornih tela, na način što bi im se poverila inspekcijska ovlašćenja, a kako bi sve aktivnosti u vezi sa suzbijanjem nelegalnog emitovanja bile objedinjene u jednom centru, što bi nesumnjivo dovelo do veće efikasnosti. Podsetićemo da shodno važećem regulatornom okviru, dve regulatorne agencije i jedna inspekcija imaju ovlašćenja u vezi sa „piratskim“ emitovanjem radio-televizijskog programa. Suštinski, procedura se svodi na to da RRA utvrdi ko emituje bez dozvole za emitovanje, Ratel utvrdi sa koje lokacije i korišćenjem kojih frekvencija se emituje, kada na red dolazi Inspekcija elektronskih komunikacija pri nadležnom Ministarstvu spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija, koja jedina ima ovlašćenja da preduzme odgovarajuće mere. U idealnoj situaciji, ovaj sistem bi mogao da funkcioniše, ali je problem u tome što nadležna inspekcija nema uslova za rad, niti u pogledu ljudstva, niti u pogledu sredstava. Zato bi inspekcijski nadzor morao biti prenet na regulatorna tela, za šta su preduslov izmene Zakona o elektronskim komunikacijama i Zakona o državnoj upravi. Takvo rešenje bilo bi u skladu i sa Evropskim regulatornim okvirom za elektronske komunikacije iz 2009. godine, a o njegovoj funkcionalnosti svedoče i pozitivni primeri nekih zemalja u okruženju, kao što su Slovenija ili Hrvatska. Takođe, trebalo bi izričito predvideti krivičnopravnu odgovornost za neovlašćeno emitovanje radio-televizijskog programa koje vrše fizička lica, odnosno odgovornost za privredni prestup za pravna lica. Izmenama Zakona o oglašavanju trebalo bi predvideti i sankcije za oglašivače koji se oglašavaju na programima „piratskih“ stanica. Na kraju, treba uticati i na brže postupanje pravosuđa, kako bi se izbeglo da u postupcima koji se tiču neovlašćenog

emitovanja programa, „pirati“ ostaju nekažnjeni zbog zatarevanja. Tek primena svih ovih mera zajedno mogla bi dovesti do rezultata. Alternativa ovome je da se čeka digitalizacija, koja bi tehnološki mogla da uguši analogne „pirate“, u situaciji u kojoj je pravo zakazalo. Budući, međutim, da digitalizacija radija još uvek nije čak ni u planu, očigledno je da bi ovo „alternativno“ rešenje teško moglo u dogledno vreme bilo šta da reši.

DRŽAVNI ORGANI

3. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

3.1. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti saopštio je da je Evropski sud za ljudska prava 25. juna 2013. godine doneo presudu kojom je utvrdio da je Republika Srbija prekršila član 10. Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u kontekstu pristupa informacijama od javnog značaja. Ova presuda doneta je po osnovu predstavke koju je podnela Inicijativa mladih za ljudska prava, koja je u oktobru 2005. godine od Bezbednosno-informativne agencije zahtevala, u skladu sa Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, podatke o broju prisluškivanih lica u toj godini. Bezbednosno-informativna agencija odbila je taj zahtev, pozivajući se na član 9. stav 5. Zakona, koji predviđa kada se pristup informacijama može uskratiti. U decembru 2005. godine, Poverenik za informacije od javnog značaja naložio je rešenjem Agenciji da postupi po zahtevu, što ona nije učinila, a ni Vlada Republike Srbije nije preduzela mere za prinudno izvršenje rešenja Poverenika. Bezbednosno-informativna agencija obavestila je Inicijativu mladih za ljudska prava u septembru 2008. godine, da predmetna informacija nije u njenom posedu. Slučaj pred Evropskim sudom za ljudska prava pokrenut je 2006. godine. Taj sud jednoglasno je utvrdio da je u ovom slučaju povređen član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Sud je našao da sloboda primanja informacija obuhvata i pravo na pristup informacijama. Sud je bio mišljenja da je Inicijativa mladih za ljudska prava bila uključena legitimno u prikupljanje informacija od javnog interesa sa namerom da ih saopšti javnosti i na taj način doprinese javnoj debati, te da je postojalo mešanje u pravo na slobodu izražavanja. Iako sloboda izražavanja može biti podvrgnuta ograničenjima, sud je našao da takva ograničenja moraju biti u skladu sa nacionalnim pravom. Uskraćivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja od strane Bezbednosno-informativne agencije, nije međutim bilo u skladu sa nacionalnim pravom Srbije. Sud je u odnosu na tvrdnju BIA iz 2008. godine – da predmetna informacija nije u njenom posedu, našao da je ista „neubedljiva, imajući u vidu prirodu tražene informacije“, ali i imajući u vidu inicijalni odgovor BIA koja se prvo pozvala na osnove koji isključuju, odnosno, ograničavaju pravo na pristup informacijama od javnog značaja. Sud je zaključio da je „tvrdoglavo odbijanje Bezbednosno-informativne agencije da postupi u skladu sa nalogom Poverenika za informacije od javnog

značaja“ bilo u suprotnosti sa srpskim pravom i arbitrarno, te stoga i u suprotnosti s članom 10. Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Značaj presude je veliki, pre svega zato što pokazuje da Evropski sud za ljudska prava stvara praksu po kojoj je pristup informacijama od javnog značaja sastavni deo prava na slobodu izražavanja. Ovo je treća presuda u relativno kratkom vremenskom periodu (nakon presuda u slučajevima Mađarska unija za građanske slobode protiv Mađarske i Kenedi protiv Mađarske) u kojoj je Evropski sud za ljudska prava stao na stanovište da javnost ima opravdani interes da sazna informacije koje su u posedu državnog organa, a da prepreke postavljene da bi se dobijanje informacija od javnog značaja ometalo mogu obeshrabrati one koji rade u medijima ili srodnim oblastima u vršenju svoje vitalne funkcije „čuvara javnosti“ i tako uticati na njihovu mogućnost da obezbede tačne i pouzdane informacije, te da je neophodno te prepreke uklanjati. Istovremeno ohrabruje i činjenica da je ovom presudom potvrđena praksa Poverenika, koji je još 2005. godine našao da podatak o broju prisluškivanih lica na godišnjem nivou ne može biti tajan. Možda najupečatljivije i najviše okrenuto budućnosti je mišljenje dvojice sudija Evropskog suda za ljudska prava, András-a Sajó-a iz Mađarske i Nebojše Vučinića iz Crne Gore, koji su istakli da se u vreme Interneta, razlika između novinara i drugih pripadnika javnosti sve više gubi, te da „nema jake demokratije bez transparentnosti, koja treba da služi i koristi svim građanima“.

3.2. Postupajući u postupku ocene ustavnosti odredaba Zakona o elektronskim komunikacijama, koji su 2010. godine, neposredno po usvajanju tog zakona, pokrenuli Zaštitnik građana i Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Ustavni sud proglasio je neustavnim odredbe koje su se odnosile na pristup tzv. zadržanim podacima bez odluke nadležnog suda, kao i na ovlašćenje nadležnog ministarstva da podzakonskim aktom bliže uredi zahteve za takve podatke. Po istom osnovu, jemstvu tajnosti pisama i nepovredivosti drugih sredstava komuniciranja iz člana 41. Ustava Republike Srbije, osporene su i odgovarajuće odredbe Zakona o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji, Zakona o Bezbednosno-informativnoj agenciji i Zakonika o krivičnom postupku. Zadržani podaci su podaci o komunikaciji koji se ne odnose na njenu sadržinu, već na vrstu komunikacije, na njen izvor, odredište, početak, trajanje i završetak, na uređaje za komunikaciju i njihovu lokaciju. Osporene odredbe Zakona o elektronskim komunikacijama kršile su procesne garancije zajemčene članom 41. Ustava Republike Srbije, koji predviđa da je odstupanje od nepovredivosti tajnosti pisama i drugih sredstava komuniciranja moguće samo na određeno vreme i na osnovu odluke suda, a ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom. U junu prošle godine, Ustavni sud je proglasio neustavnim odredbe Zakona o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji koje su predviđale da je pristup zadržanim podacima u određenim slučajevima moguć i uz nalog direktora agencije ili lica koje on ovlasti. Treba napomenuti da se o ustavnosti Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o Bezbednosno-informativnoj agenciji Ustavni sud još nije izjašnjavao, ali je za očekivati da će

proglasiti neustavnim i odgovarajuće odredbe tih propisa. Naime, Zakonik o krivičnom postupku predviđa da se pristup evidenciji ostvarene telefonske komunikacije (telefonskim listinzima), pristup podacima o korišćenim baznim stanicama ili lociranje mesta sa kojeg se obavlja komunikacija vrši na osnovu naloga javnog tužioca, a ne suda, a Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji predviđa mogućnost pristupa zadržanim podacima na osnovu rešenja direktora Agencije, uz prethodnu saglasnost predsednika Vrhovnog kasacionog suda, bez detaljno propisanog postupka u takvoj situaciji.

Odluka Ustavnog suda da proglasi neustavnim odredbe Zakona o elektronskim komunikacijama koje su dozvoljavale pristup tzv. zadržanim podacima bez odluke nadležnog suda, i ovlašćivale nadležno ministarstvo da podzakonskim aktom bliže uredi zahteve za takve podatke, posebno je bitna i zato što, kako se s razlogom navodi u komentaru na Internet prezentaciji Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, otvara određena pitanja koja se tiču odnosa Ustava i međunarodnih propisa, konkretno Univerzalne deklaracije o pravima čoveka, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustavni sud, naime, zaključuje da se Ustavom Srbije, povodom zaštite tajnosti pisama i sredstava opštenja, „obezbeđuju viši standardi zaštite nepovredivosti ... od onih koji su predviđeni međunarodnim aktima“. Posledično tome, „ako je u određenim slučajevima država već zajamčila garancije koje nešto obezbeđuju iznad međunarodnih standarda, onda ima i obavezu da te garancije i ostvaruje“, navodi se u komentaru Poverenika za zaštitu podataka o ličnosti.

Iako se ove odluke odnose prevashodno na zaštitu prava na privatnost, odnosno, na tajnost komunikacije kao komponentu prava na privatnost, one imaju implikacije i na pravo na slobodu izražavanja, imajući u vidu da su sporne odredbe ugrožavale, ne samo privatnost građana, nego i poverljivost novinarskih izvora informacija.

4. *Ministarstvo kulture i informisanja*

Ministarstvo kulture i informisanja raspodelilo je u junu sredstva za sufinansiranje projekata/programa iz oblasti javnog informisanja za 2013. godinu. Ove godine za 118 medijskih projekata izdvojeno je 28.146.774 dinara, odnosno gotovo 20% manje od prošlogodišnjih 34 miliona dinara za 83 projekta. Ministarstvu kulture i informisanja pristiglo je 248 prijava, od kojih za 130 prijava sredstva nisu odobrena. Ministar kulture i informisanja doneo je rešenja o raspodeli sredstava na osnovu Zakona o državnoj upravi i Zakona o javnom informisanju, a polazeći od obrazloženog predloga Komisije koju je sam formirao, i sopstvenog uvida u projekte. Iz formulacije u kojoj se navodi da je ministar, pored predloga Komisije, odluku doneo i na osnovu „sopstvenog uvida u projekte“, proizilazi da predlog Komisije nije u celosti poštovan. Koji su razlozi ministrovog

„sopstvenog uvida u projekte“, nije nažalost saopšteno. U svakom slučaju, konkursi koje Ministarstvo kulture i informisanja redovno raspisuje predstavljaju još i najmanje sporan način na koji država, po trenutno važećim propisima, finansira medije. Direktno budžetsko finansiranje, mimo konkursa i konkursnih komisija, po različitim pravilima na različitim nivoima vlasti, a zapravo uvek arbitrarno i nedovoljno transparento, daleko je problematičnije i žestoko je kritikovano već godinama unazad, posebno u svetlu uticaja koji se tako vrši na tržište i narušavanja propisa o kontroli državne pomoći. Nacrti novih medijskih zakona čije usvajanje se očekuje, na potpuno nov način uređuju ovu praksu. Ukoliko medijske reforme ne budu bile zaustavljene, za očekivati je da se već naredni konkurs Ministarstva kulture i informisanja za sufinansiranje medijskih projekata sprovede po potpuno novim pravilima koja će utvrditi novi Zakon o javnom informisanju i medijima.

V PROCES DIGITALIZACIJE

Republička agencija za radiodifuziju 26. juna bila je domaćin regionalne konferencije pod okriljem projekta Digi TV, koji okuplja nezavisne regulatore Jugoistočne Evrope, a odnosi se na proces digitalizacije u ovom regionu. Predstavnici Ministarstva spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija izjavili su na konferenciji da je proces digitalizacije postavljen „na zdrave noge“ i da bi mogao biti završen do 17. juna 2015. godine. Po njihovim navodima, Plan mreže za digitalno emitovanje je završen, završavaju se građevinski i ostali projekti koji su nedostajali, a pri kraju su i konačni proračuni koliko novca će biti potrebno za okončanje procesa digitalizacije emitovanja. Prve procene su da će sredstva biti za 50% manja u odnosu na to kolike su bile procene na početku mandata vlade. Kao glavnu prepreku digitalizaciji, Ministarstvo spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija i dalje vidi nedostatak slobodnih frekvencija, smatrajući da bi oslobađanje frekvencija značajno pomoglo da se proces prelaska sa analogno na digitalno emitovanje televizijskih programa brže i lakše završi. Ministar spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija Rasim Ljajić je u izjavi medijima ocenio da je raspisivanjem konkursa za novu televiziju na frekvencijama koje je koristila TV Avala napravljena velika šteta, jer je slobodne frekvencije bilo bolje iskoristiti za ubrzanje digitalizacije. Ministar nije sporio da je raspisivanjem konkursa ispoštovana zakonska procedura, ali je rekao da nije srećan što je konkurs raspisan i pomenuo primer Makedonije, koja je okončala proces digitalizacije i za prodaju digitalne dividende ostvarila direktni prihod od 30 miliona evra. Po Ljajiću, Srbija bi od prodaje digitalne dividende mogla da ostvari veći iznos nego što je to bio slučaj u Makedoniji. Na konferenciji je otvoreno i pitanje troškova koje bi mediji imali u procesu prelaska na digitalno emitovanje. Predstavnici Javnog preduzeća „Emisiona tehnika i veze“ još uvek se ne usuđuju da daju preciznije procene cene koju će mediji morati da plaćaju za usluge dotura signala do regionalnih head end-ova, multipleksiranja i emitovanja. Bez informacija o troškovima, nerealno je očekivati da emiteri naprave procenu

ekonomske računice za ulazak u multipleks, i da je porede sa troškovima „migracije“ na druge platforme. Sa druge strane, govorilo se i o potrebi informisanja javnosti o procesu digitalizacije, kao i o ulozi javnih servisa i drugih emitera u promovisanju digitalizacije, kao i o tome šta još treba uraditi da bi se uspostavila „korisnička osnova“ za proces prelaska na digitalno emitovanje. Potreba za ubrzavanjem procesa digitalizacije je nesporna, posebno u kontekstu ubrzanog prelaska na digitalno emitovanje u zemljama u regionu. Tako je Makedonija svoj prelazak završila nedavno, Bugarska će ga takođe okončati u ovoj godini, BiH u 2014. godini, a Rumunija, Albanija i Crna Gora u 2015. Da podsetimo, međunarodni sporazum o zaštiti analognih frekvencija važi do 17. juna 2015. godine. Posle tog datuma, sve okolne zemlje koje su prešle na digitalno emitovanje, digitalne signale moći će da emituju ne obazirući se na eventualne štetne smetnje koje se time nanose analognom emitovanju. To može dovesti do toga da analogni signal u potpunosti bude pokriven, pa ako Srbija do tada ne okonča prelazak, lako se može desiti situacija u kojoj njeni građani više neće moći da primaju analogni signal, zbog smetnji uzrokovanih digitalnim signalima iz okolnih zemalja. Takođe, imajući u vidu da je proces prodaje digitalne dividende uveliko odmakao u zemljama gde je digitalizacija sprovedena, i da će prostor od 61. do 69. kanala u tim zemljama biti rezervisan za mobilni širokopojasni pristup, može se desiti da analogna televizija iz Srbije stvara štetne smetnje mobilnom širokopojasnom pristupu u okruženju, što opet može da dovede do situacije u kojoj operatori mreža za mobilni širokopojasni pristup iz drugih država tuže Srbiju zbog štete koju im smetnje izazvane analognim televizijskim signalima iz Srbije nanose. Na ovu opasnost su na konferenciji ukazali predstavnici Republičke agencije za elektronske komunikacije.

VI PROCES PRIVATIZACIJE

Dalje odlaganje da se usvoje novi medijski zakoni, s jedne strane, dovodi u pitanje poštovanje rokova za privatizaciju koji su nacrtima tih zakona a u skladu sa Medijskom strategijom predviđeni. S druge strane, odlaganje izaziva bojazan da će se nastaviti, i mimo javnih servisa, sa proširivanjem liste izuzetaka od obavezne privatizacije medija u javnom vlasništvu. Jedna dilema u tom smislu otklonjena je izjavom ministra kulture i informisanja Bratislava Petkovića dnevnom listu „Novosti“. Petković je naime potvrdio da će se setom novih medijskih zakona vlasništvo u medijima učiniti transparentnim, a „da će Tanjug biti privatizovan“. Pitanje privatizacije Tanjuga bilo je jedno od ključnih pitanja u periodu koji je prethodio donošenju Medijske strategije, ali i njene implementacije nakon usvajanja, budući da država već godinama finansirajući Tanjug iz budžeta, narušava konkurenciju i guši komercijalne novinske agencije.

VII ZAKLJUČAK

Krajem meseca na koji se ovaj izveštaj odnosi, na Vidovdan, Srbija je dobila zeleno svetlo za početak pregovora o pristupanju Evropskoj uniji. Predstoji nam analiza usklađenosti propisa sa propisima u Evropi i otvaranje prvih pregovaračkih poglavlja. Već sada se zna da će jedno od tih prvih pregovaračkih poglavlja, biti 24. poglavlje, koje se između ostalog tiče ljudskih prava i sloboda, pa samim tim i prava na slobodu izražavanja koje je od suštinskog značaja za medije. Kasnije će na red doći i deseto poglavlje posvećeno informacionom društvu i medijima. Koliko god nam iskustvo susedne Hrvatske govori da su poglavlja koja se tiču prava konkurencije i kontrole državne pomoći za medije bila značajnija od desetog ili dvadesetčetvrtog, ne treba nikako zanemariti značaj onoga što nam neposredno predstoji. U pregovore, međutim, ulazimo sa podeljenim osećanjima. Dok s jedne strane postoje ozbiljni pomaci, kao što su recimo izuzetno značajne odluke Ustavnog suda koje smo u ovom izveštaju komentarisali, postoje i ozbiljna kašnjenja u implementaciji Medijske strategije. Srpsko ministarstvo kulture i medija mesecima ne uspeva da Nacrt novog Zakona o javnom informisanju i medijima, koji je prošao javnu raspravu, uputi vladi na usvajanje i prosleđivanje parlamentu u dalju proceduru. Postavlja se pitanje na čemu naši političari baziraju optimizam pred pregovore sa Evropskom unijom, kad je više nego očigledno da su nam reformski i regulatorni kapaciteti više nego oskudni. Jedna od negativnih posledica tih oskudnih reformskih kapaciteta jeste i sve sumornija slika na medijskoj sceni Srbije.